

SUMQAYIT ŞƏHƏR
S. VURĞUN ADINA MƏRKƏZİ KİTABXANA

Dünyanın, sabahın səhəri

Metodik tövsiyyə

SUMQAYIT- 2019

Tərtibçi: N. Axundzadə, Metodika-bibliografiya şöbəsinin metodisti

Redaktor: Y. Əhmədova, MKS-in direktoru.

Dünənin, sabahın şəhəri: Sumqayıt haqqında: Metodik vəsait/ Tərt. ed. N.Axundzadə;

Red.Y.Əhmədova. –Sumqayıt, 2019. -36 s.

Tərtibçidən

Azərbaycan qədim, zəngin və unikal mədəniyyətə malik bir diyardır. Azərbaycanımızın bir guşəsi olan Sumqayıt özünəməxsusluğu və unikalılığı ilə seçilir. Sumqayıt deyilən şəhər addım-addım boy atdı, doğma Azərbaycanın şan-şöhrətini hər tərəfə yaydı. Sumqayıt 70 illiyini gənc şəhər kimi qeyd etsə də, qədim məskən kimi də qeyd etmək lazımdı. Sumqayıtın bir qolu olan Corat qəsəbəindən söhbət gedir. Corat respublikamızın ən qədim yaşayış məskənlərindən biridir. Bu vəsait də tarixi bizim eradan çox-çox əvvələrə gedib çıxan Corat və 70 illiyini qeyd etməyə hazırlaşan Sumqayıt haqqındadır. Vəsaitin yazılması da məhz kitabxanalardada Sumqayıt şəhərini və qədim məskəni təbliğ etmək və bu şəhərdə yaşayan hər bir kəsin, xüsusilə uşaqların, gənclərin yaşadıkları şəhər haqqında daha geniş məlumat əldə etməsidir. Vəsaitdə Sumqayıt haqqında, xüsusilə qədim yaşayış məskəni olan Coratı təbliğ etmək üçün hansı tədbir formalarının keçirilməsi tövsiyyə olunmuşdur.

Sumqayıt şəhərinin 70 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2019-cu ilin noyabr ayında Sumqayıtın şəhər statusu almasının 70 illiyi tamam olur.

Sumqayıt yarandığı dövrdən etibarən müasir sənaye şəhərinə çevrilmək istiqamətində qazandığı uğurların miqyasını ildən-ilə genişləndirərək parlaq inkişaf yolu keçmişdir. Özünün iri müəssisələr şəbəkəsi və müvafiq infrastrukturunu formalaşdıran şəhər qısa müddət ərzində ölkənin aparıcı sənaye mərkəzlərindən biri kimi tanınmış, eyni zamanda, mədəniyyət, elm, təhsil, səhiyyə, idman və digər sahələrdə böyük müvəffəqiyyətlər əldə etmişdir.

Sumqayıtın tarixinin ən əlamətdar səhifələri xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Məhz Ulu Öndərin diqqət və qayğısı sayəsində hələ ötən əsrin 70–80-ci illərində Sumqayıtda xüsusən neft və kimya sənayesinin sürətli inkişafı üçün geniş imkanlar açılmış, zamanın tələblərinə uyğun texnologiyalar əsasında yeni-yeni istehsal sahələri istismara verilmişdir.

Respublikamızın dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra Sumqayıt şəhəri özünün sosial-iqtisadi yüksəliş salnaməsini zənginləşdirməkdə davam etmişdir. Müvəffəqiyyətlə gerçəkləşdirilən dövlət proqramları və infrastruktur layihələr çərçivəsində “Sumqayıt Texnologiyalar Parkı” və “Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı”, həmçinin digər mühüm obyektlər qurulmuşdur. Şəhərin iqtisadi strukturuna daxil olan kimya və neft-kimya, qara və əlvan metallurgiya, maşınqayırma və elektroenergetika, eləcə də yüngül sənaye sahələri qabaqcıl texnoloji avadanlıqla təchiz edilmişdir. Şəhər əhalisinin yaşayış səviyyəsi və həyat keyfiyyəti əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir.

Sumqayıt şəhəri elmin, təhsilin və mədəniyyətin ümumi tərəqqisi işinə bu gün də layiqli töhfələr bəxş edir. Sumqayıt Dövlət Universiteti artıq respublikanın nüfuzlu ali təhsil ocaqlarındandır. Sumqayıt Dövlət Dram Teatrının ölkədə teatr sənətinin inkişafında özünəməxsus xidmətləri vardır.

Davamlı yeniləşən Sumqayıtın hazırkı sosial-iqtisadi mənzərəsi və elmi-mədəni həyatı Azərbaycanın müasir nailiyyətlərini özündə dolğun təcəssüm etdirir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq və ölkəmizin dinamik sosial-iqtisadi yüksəlişinin təmin olunmasında Sumqayıt şəhərinin fəal iştirakını nəzərə alaraq **qərara alıram**:

1. Sumqayıt şəhərinin 70 illik yubileyi ölkədə geniş qeyd edilsin.
2. Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyəti Sumqayıt şəhərinin 70 illik yubileyi ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 fevral 2019-cu il

Böyük iqtisadi və elmi potensialı olan

Sumqayıt Azərbaycan tarixində mühüm yer tutur.

Heydər Əliyev

Sumqayıt — Azərbaycan Respublikasında respublika tabeli şəhər.

Əhalisinin sayına görə və sahəsinə görə Bakıdan və Gəncədən sonra üçüncü böyük şəhər.

Şəhər Abşeron yarımadasında, Xəzər dənizinin qərb sahilində düzənlik ərazidə yerləşir. Hacı Zeynalabdin və Corat qəsəbələri tabeliyindədir.

Ərazisi 94.17 km², əhalisinin sayı 2018-ci il siyahında 326.020 nəfərdir. Şəhər əhalisinin orta sıxlığı isə 3.570 nəfər/km² təşkil edir. Ərazisinə görə respublikanın üçüncü şəhəri hesab olunan Sumqayıtın tabeliyinə Corat (əhalinin sayı-13,5 min nəfər), Hacı Zeynalabdin Tağıyev (əhalinin sayı-23,2 min nəfər) qəsəbələri daxildir.

Ədəbiyyatda toponimiyanın Suqayıt, Sumqay, Sukait variantları məlumdur. XIII əsr yazarı Fəzlullah Rəşid əd-Din yazırdı: “Sumqayıt sözü XIII əsrdə Yaxın Şərqi monqollar tərəfindən fəthi zamanı buraya gəlmiş “Sukait” türk-monqol tayfalarının adından əmələ gəlmişdir.”

E.ə.II əsrdən etibarən, Çinin Sinan şəhərindən başlayaraq Şərq ölkələrindən keçən Böyük İpək Yolunun bir qolunun orta əsrlərdə Xəzər dənizinə yaxın olan Sumqayıtın ərazisindən keçdiyini inamla deyə bilərik. Bu ərazidə yeganə su mənbəyi olmuş Sumqayıtçay öz başlanğıcını Baş Qafqaz silsiləsinin cənub yamacından, Dübrar dağın başından götürür. Yağış, sel suları ilə çoxalan Sumqayıtçayın mühüm qolları Çigil və Kəndadır. Yuxarı axınında Quzduçay, Qozluçay, Cəngiçay adlanan bu çayın uzunluğu 198 km-dir.

1580-ci ildə ingilis səyyahı Xristofor Berrou Sumqayıtın adını çəkmişdir. O, öz yol qeydlərində “Sumqayıtçay”ın və çayın üzərində salınmış taxta körpünün varlığını qeyd etmişdir.

XVIII əsrin 30-cu illərində alman səyyahı İ. Lerx özünün yol qeydlərində bu ərazidən axan çay və onun üzərində salınmış daş körpü haqqında məlumat vermişdir. Bu fikir çay üzərində salınmış taxta körpünün sonralar daşla əvəz olunması fikri ilə üst-üstə düşür. XIX əsrin ortalarında rus səyyahı İvan Berezin yol qeydlərinə Sumqayıtçay haqqında bu fikirləri yazmışdır: “Bəzən bu çaya Suqayıt deyirdilər...”

Məşhur fransız yazıçısı Aleksandr Düma 1858-ci ildə Qafqaza səyahət edərkən, özünün yol qeydlərinə bu səfirləri də yazmışdır: “Dənizdən iki km aralıda azərbaycanlıların çadır düşərgəsi yerləşirdi. Düşərgə artıq xarabazarlığa çevrilmiş karvansaranın yanında, düzənliyin ortasında salınmışdı. İlk olaraq karvansara haqqında məlumat toplamağa çalışdım. Məlum oldu ki, karvansaranı Şah Abbas tikdirib...” Karvansaradan əlavə, o, Sumqayıt poçt məntəqəsinin də adını çəkmişdir. Yazıçının yol qeydləri əsasında tərtib olunmuş “Qafqaz səfəri” kitabında karvansaranın xarabalıqları yanında su ovdanının da varlığı diqqətdən yayınmır. Xanım Əliabbas qızının müəllifi olduğu “Corat. Tarixin bir parçası” kitabında da bu fikrə rast gəlinir: “Şah Abbas su ovdanları da tikdiribmiş. Bu gün onlardan biri Super Fosfat Zavodunun arxasında qalmaqdadır...”

Sumqayıta yaxın yaşayış məskəni – Coratın yaşı iki minə yaxın hesablanır. Yerli yazarların “Sumqayıtın İçərişəhəri” adlandırdığı Corat sözünün tarixi mənbələrdə etimoloji baxımdan bir neçə mənası var. Belə ki, bəzi mənbələr bu sözün “Cürət” sözündən

yarandığını iddia edirlər. Burada yerləşən qalanın “Cürət qalası” kimi tarixə düşmə ehtimalı var. Bu qalanın Simu pəhləvan tərəfindən mühafizə olunması haqqında rəvayətlər çoxdur. Bəzi

Hacı Zeynalabdin Tağıyev qəsəbəsi Bakı şəhərindən 40 km şimalda, Xəzər dənizi və Böyük Qafqaz dağlarının şərq yamacları ilə əhatə olunan düzənlikdə yerləşir. Onu Sumqayıt şəhərindən 10 km məsafə ayırır. Burada ilk yaşayış məskəni vaxtı ilə “Təkə qumu” kimi tanınmış Pirəkəşkül kəndi olmuşdur.

Əvvəlki adı “Nasoslu” olan qəsəbənin adı 7 fevral 1991-ci il tarixdən etibarən, dəyişdirilərək məşhur neft maqnatı Hacı Zeynalabdin Tağıyevin adı ilə adlandırılmışdır.

XX əsrin əvvəllərində H.Z.Tağıyev, Bakı və ətraf rayonlarda əhalinin sürətli artımı ilə əlaqədar yaranan su problemini aradan qaldırmaq üçün Şollar su kəmərinin tikintisinə şəxsi büdcəsindən pul ayırmışdır. Avropa ölkələrinə səyahət edərkən o, Almaniyanın Frankfurt Mayn şəhərində müasir standartlara cavab verən su təchizatının rəhbəri Vilyam Lendley ilə tanış olmuş, Azərbaycanda da bu layihənin həyata keçirilməsi üçün onu Bakıya dəvət etmişdir.

1903-cü ildən tikintisinə başlanan Şollar su kəmərinin bir hissəsi H.Z.Tağıyev qəsəbəsi tərəfindən keçir. Üzərində 1916-cı il tarixi göstərilən, Şərq memarlığının təcəssümü olan Nasos su qurğusu tarixi abidə kimi bu gün də mühafizə olunur.

Sumqayıt yarandığı gündən sənaye şəhəri kimi tanınıb. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət Proqramı”larına müvafiq tədbirlər planının həyata keçirilməsi şəhərimizin iqtisadi durumuna müsbət təsir göstərir. “Bu gün Azərbaycanın sənaye potensialında çox böyük çəkisi olan Sumqayıt uğurla inkişaf edir, abadlaşır”--bu fikri ölkə başçısı İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi Sumqayıta ilk səfəri, 12 avqust 2005-ci il tarixli görüşündə qeyd etmişdir.

Şəhərin sənaye həyatında bir-birini əvəz edən yeniliklər ölkə rəhbərinin Sumqayıta ardıcıl səfərlərində hiss olunmaqdadır. Belə ki, prezident İlham Əliyev 29 dekabr 2006-cı ildə şüşə lifli boru istehsal edən “Azkompozit” Zavodunun, “Bismak” MMC Qida-Sənaye Kompleksinin, 12 iyun 2007-ci ildə isə “Azərbaycan Alüminium” ASC-nin Sumqayıt “Alüminium” İstehsalat Sahəsinin 1-2 nömrəli Elektroliz korpuslarının, “Dizayn-Genay Azərbaycan” Polietilen və Polipropilen Boru Zavodunun açılış mərasimlərində iştirak etmişdir.

Almaniya, Türkiyə, Rusiya texnologiyaları əsasında işə salınmış “Bismak” MMC Qida-Sənaye Kompleksində iyirmi çeşiddə məhsul istehsal olunur və bu məhsullar bir sıra ölkələrə--Rusiyaya, Gürcüstana ixrac edilir.

Məlumdur ki, “Azərbaycan Alüminiumu” ASC 3 müəssisəni--Sumqayıt “Alüminium”, Gəncə “Gil-Torpaq” və Daşkəsən “Alunit” İstehsal Sahələrini birləşdirir. Hal-hazırda istehsal gücü 60 000 ton hesablanan müəssisədə dünya bazarına “Azeral” markası ilə çıxarılan məhsul istehsal olunur. İstehsalat sahəsinin 1-2 nömrəli elektroliz korpuslarının işə salınması nəticəsində istehsal olunmuş ilk külçə ölkə prezidentinə hədiyyə olunmuşdur.

“Dizayn-Genay Azərbaycan” Polietilen və Polipropilen Boru Zavodu Azərbaycan --Türkiyə birgə müəssisəsi hesab olunur. Zavodda istehsal olunan borular su, kanalizasiya, təbii qaz xətləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu borular torpaq altında istənilən şəraitdə öz xüsusiyyətini dəyişmir və zamanət müddəti 50 il hesablanır.

Şəhərin sənaye həyatına boylandıqda Azərbaycanın artan qüdrətinin göstəricisi STP-ni qeyd etməmək mümkün deyil. Postsovet məkanında bənzəri olmayan bu müəssisələr toplusu 45 hektar ərazini tutur və ölkəmizdə elektroenergetikanın inkişafına təkan verir. Sayı dünya miqyasında 7 göstərilən müəssisənin 8-cisinin məhz Sumqayıtda inşası Heydər Əliyev kursunun layiqli davamçısı, İlham Əliyevin uzaqgörən siyasətinin nəticəsidir. Ölkə başçısı 22 dekabr 2009-cu ildə STP-nin birinci mərhələsində inşa olunmuş obyektlərin açılış mərasimində şəxsən özü iştirak etmişdir.

2011-ci ildə Sumqayıtda yeni bir sənaye obyektinin--Azot Gübrəsi --Karbamid İstehsal Zavodunun təməlqoyma, 2012-ci ildə isə Alternativ və Bərpa olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən inşa olunmuş “Azgüntex” Zavodunun, Ağır Maşınqayırma (STP) və Dəqiq Emal Mərkəzləri (STP) zavodlarının açılış mərasimləri baş tutmuşdur.

16 rezidenti olan Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında 2012-ci ildən istehsal olunan müxtəlif tərkibli məhsullar hal-hazırda xarici bazarlarda "Made in Azərbaycan" brendi ilə öz müştərilərini tapıb.

2013-cü ildən "Gilan" Tekstil Parkı, "Sağlam Qida" Aqrar- Sənaye Kompleksi, Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı ərazisində "Azərtexnologiya" MMC-nin Polad Boru Zavodu istifadədədir. Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı ərazisində Polipropilen Zavodunun, "SOCAR Karbamid" Zavodunun, Yüksəksıxlıqlı Polietilen Zavodunun istismarı son 2018-2019-cu illərin yenilikləridir.

Şəhərimizin 40; 47-ci məhəllələrində, 18; 12; 2-ci mikrorayonlarında Qarabağ Müharibəsi Əlilləri, Şəhid Ailələri, Çernobıl Qəzası Əlilləri üçün yaşayış binalarının, Qaçqın və məcburi köçkün ailələri üçün Koroğlu prospektində inşa olunmuş yaşayış binaları kompleksinin istifadəsi, Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin "Asan Xidmət" Mərkəzinin istismarı da istisna deyil.

Əsası 1955-ci ildə qoyulmuş İ.Nəsimi adına Mədəniyyət və İstirahət Parkı ilk vaxtlarda 23 hektar dənizkənarı sahəni əhatə edirdi. Hal-hazırda parkın ümumi sahəsi 80 hektar hesablanır. Bakı Bulvarının standartlarına cavab verən Sumqayıt Bulvarının sahəsi 106 hektar, uzunluğu 4,2 km-dir. Fransanın Paris, İspaniyanın Madrid şəhərlərində xüsusi mükafatlara layiq görülmüş bulvar bu gün sumqayıtlıların əvəzolunmaz istirahət məkanıdır.

1999-cu ildə yaradılmış Heydər Əliyev Parkının ərazisi 10 hektar hesablanır, burada özünə məskən tapmış Heydər Əliyev Mərkəzində (2016) Azərbaycan dövlətinin tənəzzül dövründən tərəqqiyə doğru sıçrayışına, az müddət ərzində beynəlxalq aləmdə qazandığı nüfuzə şahidlik edən eksponatlarla tanışlıq, dahi şəxsiyyətin bir vaxtlar söylədiyi "Sumqayıtda bütün respublika təmsil olunur" fikrinə haqq qazandırmış olur.

Bənzərsiz layihələr üzrə son illər inşa edilmiş Sumqayıt Şahmat Məktəbi (2016), Sumqayıt İncəsənət Məktəbi (2016), Sumqayıt Bayraq Muzeyi (2017), Yeni Azərbaycan Partiyası Sumqayıt Şəhər Təşkilatı (2017) inzibati binası şəhərin durmadan inkişafından, ictimai-mədəni həyata göstərilən diqqət və qayğıdan xəbər verir.

Sumqayıt hər bir sahədə--iqtisadi-sosial, mədəni, idman sahələrindəki uğurlarına görə paytaxtdan sonra ikinci yeri tutur.

"Sum qayıt" əfsanəsi

Bu əfsanəyə görə, günlərin bir günü uzaq ellərdən gələn dəvə karvanı bu yerdən keçir. Onların su ehtiyatı qurtarır, susuzluğa davam gətirə bilməyən karvan sahibləri arasında bir-birini dərin məhəbbətlə sevən Sum və Ceyran adlı iki gənc də var idi. Bir tərəfdən susuzluq, bir tərəfdən isə qızmar günəş altında, qumlu səhrada yerimək, Ceyranı lap təqətdən salmışdır. Sevgilisinin susuzluğa dözə bilmədiyini görən Sum Ceyrana deyir:

- Sən burada məni gözlə, ya ölərəm, ya da sənə su taparam!

Sum karvandandan aralanıb gedir. Lakin sevgilisinin fəlakətlə qarşılanacağını hiss edən Ceyran onun ardınca qışqırır:

- Sum, qayıt! Sum, qayıt! Sum, qayıt!

Sumqayıt çay

Şəhərin adının mənşəyi ilə bağlı başqa bir fikir, şəhərdən bir az şimalda axan Sumqayıt çayla əlaqədardır. Yarımsəhra şəraitində axan çayın mənşəbi yoxdur və çay quraqlıqda tamamilə quruyur. Çayın Xəzər dənizinə axmayıb geri qayıtdığına görə ona qədim türkdilli tayfalar "su qayıdan çay" demişlər. Çayın adı və sonradan salınmış şəhərin adı da, məhz bu ifadədən gəlir.

Tarixi

Şəhər rəhbərləri

Şəhər Partiya Komitəsinin I Katibləri

 Kamran Hüseynov -1953-1958
 Zülfü Hacıyev -1958
 Nadir Balakışiyev -1962-1971
 Sabit Abbasəliyev -1971-1974
 Kamran Bağirov -1971-1978
 Həsən Həsənov -1978-1979
 Cahangir Müslümzadə -1985-1988

Şəhər İcra Hakimləri

 Eldar İsmayılov -1991-1992
 Yusif Sevdimaliyev- 1992-1993
 Şakir Abuşov -1993-2000
 Təvəkkül Məmmədov -2000-2003
 Vaqif Əliyev -2003-2011
 Eldar Əzizov -2011-2015
 Zakir Fərəcov -2015-indiyə kimi

Tarixçilərin fikrincə müasir Sumqayıtın yerləşdiyi ərazidə qədim dövrlərdə midiyalılar məskunlaşıb.

Böyük Britaniyada nəşr olunan "The York Herald" qəzetinin 23 may 1877-ci il tarixli sayında belə Sumqayıtın adı çəkilib. Yazıda qeyd olunub ki,

"Sumqayıtdan, yaxud Bakıdan Tiflisə yaxşı yol mövcuddur, Tiflisdən isə İrəvana."

Sovet İttifaqı rəhbərliyi Abşeron yarımadasını ağır sənaye mərkəzinə çevirmək qərarına gəlir. Bu məqsədlə Abşeronda ikinci bir sənaye mərkəzi tikmək planlaşdırılır. İlk tikinti işləri 1938-ci ildə başlanır. Lakin İkinci dünya müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar olaraq şəhərin tikintisi dayandırılır. Tikinti işləri 1944-cü ildə yenidən bərpa olunur. Şəhərin tikintisi zamanı torpaq altında qazıntı işləri görülərkən qədim yaşayış məntəqəsinin və karvansarayın qalıqlarına rast gəlinirdi. 1949-cu ildə Sumqayıta şəhər statusu verilir.

- **1938-ci il** – indiki İstilik Elektrik Stansiyasının yerində fəhlələr üçün ilk baraklar quraşdırılır. İES-in inşaatçıları üçün yaşayış məntəqəsinin tikintisinə başlanır.
- **1939-1940-cı illər** – sintetik kauçuk, boruyayma və kimya zavodlarının bünövrəsi qoyulur. Böyük Vətən Müharibəsinin başlanması ilə bütün tikinti işləri dayandırılır.
- **1941-ci il** – İES işə düşür və Bakının neft sənayesi üçün ilk elektrik cərəyanı verilir.

- **1944-cü il** – Kimya və metallurgiya zavodlarının tikintisi başlanır.
- **1945-ci il** – Sumqayıt kimya zavodu ilk məhsulunu verdi və Sumqayıtda geniş tikinti işləri vüsət aldı.
- **1949-cu il** – Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Sumqayıta şəhər statusu verilir. İEM yanında qəsəbə olaraq yaranan Sumqayıt qısa müddət ərzində böyük sənaye mərkəzinə çevrildi.
- **1952-ci il** – Boruyayma zavodu ilk məhsulunu verdi. Azərbaycanda qara metallurgiya sənayesi inkişaf etməyə başladı. Sintetik kauçuk zavodu işə başladı və ilk dəfə neftdən etil spirti əldə edildi.
- **1953-cü il** – Marten sobalarında ilk polad əridilməsi.
- **1955-ci il** – Sumqayıt Alüminium Zavodu işə başladı.
- **1957-1959-cu illər** – Elmi-tədqiqat institutları və mədəniyyət mərkəzləri tikilir, şəhər infrastrukturunu inkişaf etdirilir.
- **1960-ci il** – Avropanın ən böyük neft-kimya kombinatının tikintisinə başlanıldı.
- **1961-1968-ci illər** – Bir-birinin ardınca yeni müəssisələr: kərpic zavodu, polimer tikinti materialları kombinatı, superfosfat zavodu, tikilərək istehsala başlayır.
- **1970-1980-ci illər** – Yüngül və maşınqayırma sənayesinin inkişafı.
- **1988-ci il** - Sumqayıtda ermənilər tərəfindən törədilən təxribat xarakterli qırğınlar.

Coğrafiyası

Sumqayıt inzibati rayonu Xəzər dənizi qərb sahili boyunca düzənlik sahədə yerləşir. İnzibati rayon ərazisi Abşeron yarımadası ərazisinin 9495 hektarını təşkil edir. Torpağı günəşli, iqlimi quru subtropik və yarımsəhradır. Küləkli günlərin sayı ildə 75, küləyin sürəti adətən 5–20 m/san təşkil edir. Şəhər ərazisindən Sumqayıt çayı axır. Çay əsasən suyunu dənizə çatdırır. Buna səbəb yarımsəhra və qumluq zonasında suyun süzülməsi (İnfiltrizasiya) hadisəsidir. Çay əsasən yağış suları az miqdarda qar və yeraltı suları ilə qidalanır. Ən böyük qolu Qozlu çayıdır. Çayın mənbəyi Dübrar dağıdır. Havanın ən aşağı temperaturu -13 °C yanvar, ən isti temperaturu isə +40 °C avqust təşkil edir. Havanın illik orta temperaturu +14 °C təşkil edir. Yay fəslində torpaq örtüyünün temperaturu +60 °C qədər çatır. Yağıntılar əsasən payız-qış-yaz aylarında düşür. Yay ayları quraq keçir. İl ərzində 247 mm yağıntı düşür. Ərazidə şimal (Xəzri) çox, cənub küləyi (Gilavar) isə az müşahidə edilir. Şəhərin cənubundan Samur-Abşeron kanalı axır. Kanal Ceyranbatan su anbarına tökülür. Ərazidə cöl heyvanları: tülkü, çaqqal, dovşan, canavar, ördək, göyərçin, sığırcın var.

Şəhərinin simvolu

Sumqayıtın girişində 15 ədəd üst-üstə spiral şəklində qoyulmuş daş və onların üzərində göyərçin qanadları olan abidə şəhərin simvoludur. 15 ədəd daş şəhərin tikintisində bütün 15 sovet respublikasının iştirakının, spiral şəkilli olması onun sonsuz şəhər olmasının, göyərçin isə sülhün rəmzi olmaqla yanaşı qanadları o vaxt mövcud olan Sumqayıt stansiyası və dəniz istiqamətindədir. Sonradan abidə alüminiumdan yenidən ucaldılarkən 15 daş prinsipinə əməl olunmamışdır. Abidənin Memarı Süleyman Həbib oğlu Hacıyevdir (Şekinski) (1920-2000).

Sumqayıtın gerbi

Sumqayıt şəhərinin yeni gerbi 22 iyul 2011-ci ildə şəhər aktivinin ilin birinci yarısında Sumqayıtın sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına həsr edilmiş yığıncağında təqdim olunmuşdur. Gerbin seçilməsi üçün elan edilmiş müsabiqəyə üç ay müddətində təqdim edilmiş 50-yə yaxın eskiz mütəxəssislərin və şəhər ictimaiyyəti nümayəndələrinin daxil olduğu xüsusi komissiya tərəfindən nəzərdən keçirilmişdir. Müzakirələr prosesində daha məqbul hesab edilən 24 eskiz ictimaiyyətin mühakiməsinə təqdim edilmişdir. Şəhər icra hakimiyyəti başçısının sərəncamı ilə gerb rəsmi status əldə etmişdir. Təsdiq olunmuş gerbdə füzə rəngi Sumqayıt şəhərinin dəniz

sahili sularının rəngini, göy rəng səmanı, şəhərin simvollarından sayılan "Göyərçin" abidəsi isə Sumqayıt şəhərinin sülh və əmin-amanlıq şəhəri olmasını simvolizə edir

Əhalisi

Təhsil

Sumqayıt iri sənaye mərkəzi olmaqla yanaşı, eyni zamanda elm, təhsil ocağıdır. İlk təhsil ocağı – 2 №-li məktəb (indiki TETG) 1946-cı ildə Bakının Sumqayıt rayonunun 145 №-li məktəbi kimi qeydə alınmışdır. 200 №-li məktəb kimi fəaliyyət göstərmiş 1 №-li orta məktəb isə 1947-ci ildən öz şagirdlərini qəbul etmişdir. Sumqayıt şəhər statusu aldıqdan sonra ilk təhsil ocağı hesab olunan 4 №-li məktəb (1955) bu gün də şagirdlərin ixtiyarındadır. Hal-hazırda şəhərimizdə 51 ümumtəhsil məktəbi fəaliyyət göstərir. Onlardan 4-ü lisey, 1-i gimnaziyadır. 3 sayda Texniki-Peşə liseyi, 2 sayda internat məktəbi, eyni zamanda, SDU, Sumqayıt Dövlət Texniki Kolleci, Sumqayıt Tibb Texnikumu, Sumqayıt Özəl Orta İxtisas Kolleci fəaliyyətdədir.

1952-ci ilə qədər şəhərdə Corat məktəbi daxil olmaqla 3 məktəb fəaliyyət göstərmişdir ki, həmin dövrdə bu məktəblər Bakı şəhərinin tabeliyində olmuşdur. 1952-ci ildə Sumqayıt Xalq Maarif şöbəsi yaradılmışdır. Həmin ildə şəhərin 3 məktəbində 4 minə yaxın şagird təhsil almışdır.

Hazırda şəhərdə 49 məktəb fəaliyyət göstərir. Onlardan 47-si orta ümumtəhsil, 2-si sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün xüsusi məktəbdir. Ümumtəhsil məktəblərindən 4-ü yeni tipli (3 lisey, 1 gimnaziya) təlim-tərbiyə müəssisələridir.

Məktəbdə 56201 nəfər şagird təhsil alır. Onlardan 767 nəfəri gimnaziyada, 2383 nəfəri liseylərdə, 561 nəfəri xüsusi məktəblərdə, 52490 nəfəri isə ümumtəhsil məktəblərində oxuyur.

Ümumtəhsil məktəblərində şəhid ailələrindən 242 şagird, hər iki valideynini itirmiş 80 şagird, bir valideynini itirmiş 1625 şagird, qaçqın ailələrindən 3135 şagird təhsil alır, imkan daxilində onlara diqqət və qayğı ilə yanaşılır.

Bu kateqoriyadan olan, həmçinin aztəminatlı ailələrə kömək məqsədilə 2004-cü ildə yeni ümumtəhsil internat məktəbi fəaliyyətə başlamışdır. Hazırda şəhərimizdə fəaliyyət göstərən 2 ümumtəhsil internat məktəbdə 939 şagird təhsil alır, tərbiyə olunur.

Sumqayıt şəhər məktəblərində 5214 müəllim çalışır. Onlardan 4256 nəfəri qadın (81,6%), 958 nəfəri isə (18,4%) kişidir. Müəllimlərdən 4482 nəfəri (86%) ali, 720 nəfəri (14%) isə orta ixtisas təhsilli olmaqla onların 34%-i gənclərdir.

Şəhərdə 57 məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsində 7245 uşağın təlim-tərbiyəsi ilə 2384 nəfər məşğul olur. Bunlardan 945 nəfər pedaqoji, 1052 nəfəri isə texniki işçidir.

İstər məktəblərdə, istərsə də məktəbəqədər müəssisələrdə müxtəlif yeni pilot layihələr, xüsusilə sağlamlıqlarında qüsurlu uşaqların məktəb və bağçalarda adi uşaqlarla bir yerdə təhsili – inklüziv təhsillə bağlı geniş layihələr həyata keçirilir. Asiya İnkişaf Bankının dəstəyi ilə məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrimizlə bağlı şəhərimiz pilot layihəsinə salınmışdır. Şəhərimizdə çoxsaylı monitorinqlər aparılmış, treninqlər, görüşlər keçirilmişdir. Xeyli metodik vəsaitlər işlənib hazırlanmış və çap olunmuşdur.

Bəzi bağçaların beynəlxalq layihələrə qoşulması bu sahədə inkişafa təkan verəcəkdir. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrindən 11, 20, 30, 40 №-li uşaq bağçaları SOROS fondunun "Addım-addım" proqramı ilə işləməyə başlamış, 30, 40, 63, 66 №li bağçalar İnkulziv-inteqrasiya

pilot layihəsinə, 47 Nəli uşaq bağçası YUNISEF-in "Yuva" humanitar təşkilatının iştirakı ilə "Erkən uşaqlıq dövründə qayğı və inkişaf texnologiyası" proqramına qoşulmuşdur.

Qarabağ müharibəsi- Gərginliklər əhatəsində çırpınan Sumqayıt elan olunmamış Qarabağ müharibəsinin və Azərbaycanın azadlığı "müstəqilliyi uğrunda" apardığı mübarizənin başlanması ilə yeni problemlərlə qarşılaşdı.

XX əsrin sonlarına doğru yaşadığımız Qarabağ savaşının başlanğıcı demək olar ki, Sumqayıtdan start götürdü. Belə ki, 1988-ci ildə başda M.S.Qorbaçov olmaqla erməni millətçiləri Dağlıq Qarabağı Ermənistanla birləşdirərək "Böyük Ermənistan" yaratmaq məqsədi ilə erməni "genosidi" törətmək üçün Sumqayıtı əlverişli məkan hesab etdilər. Fevral ayının 27-dən başlayaraq 2 gün ərzində şəhərdə qanlı cinayətlər törədildi. Hadisə zamanı 36 nəfər (26-sı erməni idi) öldürüldü. Sumqayıt ilk şəhidlərini verdi – Vəkil Babayev, Surxay Əliyev, Canpolad Orucov, Natiq İsgəndərov, Dadaş Xudatov erməni məkrinin qurbanı oldu. Qanlı aksiya zamanı 400 nəfər bədən xəsarəti aldı, 200 mənzil, 50 mədəni-məişət obyektləri dağıdıldı.

Fevral hadisələri Qarabağ uğrunda elan edilməmiş müharibəyə yol açdı. Bu savaşda Sumqayıt 600-ə yaxın şəhid qazandı. Onlardan 400-ə yaxını dənizkənarındakı əbədi məskəndə – "Şəhidlər Xiyabanı" nda uyuyur. Sumqayıtlı gənclər Mətləb Quliyev, Bəhruz Mansurov, Cəlil Səfərov "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülmüşlər. Sumqayıtda Xəzərin sahillərində "Şəhidlər xiyabanı" salınıb. Bu xiyabanı sumqayıtlıların müqəddəs ziyarətgahına çevrilmişdir.

2016-cı ilin ilin aprel ayında ermənistan tərəfindən dövlətimizə, xalqımıza qarşı növbəti silahlı təxribat törətmişdir. Qəhrəman Azərbaycan ordusu –xalqımızın əsgər və zabitləri bu təxribata layiqli cavab vermişdir. Uğurlu əks-hücum əməliyyatı keçirərək düşməne sarsıdıcı zərbələr vurmuşdur və Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarının bir hissəsi azad edilmişdir. Bu gün biz lələtəpə ərazisindəyik. Azərbaycan ordusu bu döyüşlərdə peşəkəlik, qəhrəmanlıq, məharət göstərmişdir. Biz şəhidlər verdik. Azərbaycan kütləvi informasiya vasitələrində yayımlanmış məlumata əsasən 86 şəhid verdi. Bu şəhidlər arasında Sumqayıt da 6 şəhid verdi:

Şəhid –Əbdülməcid Axundov

Şəhid - Raqif Orucov

Şəhid - Murad Məmmədov

Şəhid- Şülan Bayramov

Şəhid -Rəşid Baxşəliyev

Şəhid –Seymur Baxışov

Ali təhsil müəssisəsi

- **Sumqayıt Dövlət Universiteti**

Səhiyyə

Sumqayıtda Səhiyyə Şöbəsi 1939-cu ildən rayon səhiyyə şöbəsi şəklində mövcuddur. 1948-ci ildən isə hazırkı günə qədər "Sumqayıt şəhər Səhiyyə şöbəsi" adında fəaliyyət göstərir. Sumqayıt ərazisində ilk xəstəxana 1924-cü ildə Hacı Zeynalabdin Tağıyev tərəfindən əsas qoyulmuş, hazırda H. Zeynalabdin qəsəbəsində yerləşən 3 saylı Birləşmiş xəstəxanadır.

Xəstəxanalar

- 1 saylı xəstəxana (Təyinatı: Müalicə profilaktika işi; Tutumu: 460 çarpayı)
- 2 saylı xəstəxana (Təyinatı: Çox profilli xüsusi ixtisaslaşdırılmış tibbi yardım; Tutumu: 400 çarpayıdır)
- 3 saylı xəstəxana (4 profildə fəaliyyət göstərir: terapiya, cərrahiyyə, ginekologiya, doğum çarpayıları)
- Bərpa xəstəxanası (Tutumu: 190 çarpayı; o cümlədən, Terapiya şöbəsi: 60 çarpayı, Nevrologiya: 60 çarpayı, Cərrahiyyə: 40 çarpayı, Kardiologiya: 30 çarpayı. Bundan əlavə rentgen, laboratoriya və fizioterapiya şöbələri və funksional diaqnostika kabinetləri də fəaliyyət göstərir. Xəstəxana əsas etibarilə planlı xəstələri qəbul edir.)
- Akademik U. Musabəyli adına Rayonlararası Sumqayıt Oftalmoloji Xəstəxana (Təyinatı: ixtisaslaşdırılmış Oftalmoloji xidmət; Xəstə tutumu: 120 çarpayı)
- Uşaq xəstəxanası (Təyinatı: Çox profilli uşaq xəstəxanası; Xəstə tutumu: 320 çarpayılıq)

Mədəniyyət və incəsənət

Şəhər Mədəniyyət və Turizm İdarəsi

1950-ci illərdə sənaye şəhəri kimi inkişaf edən Sumqayıtda Sumqayıt şəhər Mədəniyyət şöbəsinin yaradılması şəhərin mədəni həyatında əlamətdar hadisəyə çevrildi.

1998-ci ildən etibarən, Sumqayıt Şəhər Mədəniyyət İdarəsi kimi fəaliyyət göstərən idarə öz ətrafında 11 filialı əhatə edən Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemini, 14 klub tipli müəssisəni (8 mədəniyyət evi, 6 klub), 3 incəsənət, 2 musiqi məktəbini, Sumqayıtın Tarixi Muzeyini, Sumqayıt Dövlət Rəsm Qalereyasını, Kino-Video Birliyini, Nəsimi adına Mədəniyyət və İstirahət Parkını birləşdirir. Bu mədəni-maarif ocaqlarında 1164 nəfər çalışır.

Qeyd olunduğu kimi Sumqayıt Şəhər Mədəniyyət İdarəsinin tabeliyində 6 klub – "Gənclik", "Veteran", "Poeziya", 4 saylı şəhər klubu, 5 saylı şəhər klubu, 6 saylı şəhər klubu və 8 mədəniyyət evi – C.Cabbarlı adına mədəniyyət evi, N.Nərimanov adına mədəniyyət evi, Mərkəzi Şəhər Mədəniyyət evi, "Energetik" mədəniyyət evi, "İnşaatçılar" mədəniyyət evi, "28 may" mədəniyyət evi, "Dostluq" mədəniyyət evi, Corat mədəniyyət evi fəaliyyət göstərir.

Poçt markası (2004).

Şəhər Mədəniyyət İdarəsi nəzdində olan təşkilatlar:

Klublar

- "Gənclik"
- "Veteran"
- "Poeziya"
- 4 saylı şəhər klubu
- 5 saylı şəhər klubu
- 6 saylı şəhər klubu
- Sumqayıt Şəhər Əli Kərim adına "Poeziya" klubu

Mədəniyyət evləri

- Cəfər Cabbarlı adına mədəniyyət evi
- Nəriman Nərimanov adına mədəniyyət evi
- Mərkəzi Şəhər Mədəniyyət evi
- "İnşaatçılar" mədəniyyət evi

- "28 may" mədəniyyət evi
- "Dostluq" mədəniyyət evi
- Corat mədəniyyət evi

Musiqi və incəsənət məktəbləri

- Qara Qarayev adına Uşaq Musiqi Məktəbi
- Bülbül adına Uşaq İncəsənət Məktəbi
- Səid Rüstəmov adına Musiqi Məktəbi
- Əhməd Bakıxanov adına İncəsənət Məktəbi
- Fikrət Əmirov adına Musiqi Məktəbi

İdman

Sumqayıt hər zaman perspektivli idmançılara malik olmuşdur. Şəhərdə bir sıra idman klubları mövcud olmuş və olmaqdadır. Bu klubların adları belədir: "Xəzər", "İnşaatçı", "Kimyaçı", "Sumqayıt", "Polad", "Kainat", "Vosxod", "Metallurq", "Gənclərbirliyi", "Gənclik-95", "Standard" və başqaları. Şəhərin idman həyatındakı yeniliklər də sadalayacaq dərəcədə çoxdur. Şəhərdə bədən tərbiyəsi və idman sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən Gənclər və İdman Baş İdarəsi (1995–ci il) bu sahənin inkişafı, əhalinin sağlam həyat tərzinə cəlb olunması üçün yarışlar, spartakiadalar keçirir. Sumqayıtda "Təhsil" Sumqayıt İdman Mərkəzi, "Zenit", "Spartak", "Kimyaçı" idman cəmiyyətləri, Sumqayıt Olimpiya İdman Kompleksi, Sumqayıt Paralimpiya İdman Kompleksi və s. fəaliyyət göstərir ki, hal-hazırda burada 10 000 -ə yaxın yeniyetmə və gənc idmanın 24 növü üzrə məşğul olurlar.

Nəqliyyat

Avtomobil yolları və magistrallar

Sumqayıtda 11 mart 1959-cu ildən 2003-cü ilin iyul ayına kimi tramvay fəaliyyət göstərmişdir. Əsas istifadə edilən tramvay modeli olmuşdur.

Dəmiryolu vağzal - Dairəvi yolla hər iki istiqamətdə 15 qatar hərəkət edir. Burada 14 stansiya var və 30 minə yaxın sərnişinə xidmət edir.

Filmoqrafiya

Sumqayıtın yaranma tarixi ilə bağlı 2009-cu ildə ANS televiziyasında "60 yaşında cavan" adlı sənədli film hazırlanaraq efirə verilmişdir. Filmin müəllifi ANS TV-nin əməkdaşı Namiq Hüseynovdur.

Sumqayıt haqqında çox söz deyilib eyni zamanda da şairlər də şəhərimiz haqqında ürək sözlərini misralarara köçürdülər. Sumqayıt haqqında yazılan şeirlərdən bir neçəsi:

Əşrəf Veysəlli

Bir ev də tikilər...

Parlayar ölkəri səhərimizin,
Günəş də gülümsər nur yaya-yaya.
Bi rev də tikilər, şəhərimizin
Təzə bir övladı gələr dünyaya.

Qəblərə bir işıq zolağı axar,
Binalar körpətək iməkləyərlər.
Bir ağ ümid kimi boylanar. Baxar.
Işıqlı mənzillər çiçəkləyərlər.

Qarışar sementə, betona, daşa.
Qəblərin itisi, üzlərin təri.
Sabah pəncərəyə qonub oynaşar,
Günəşin qızılı təbəssümləri.

Alqış əllərinin bu töhfəsinə,
Daha nəfəs alar daş dab u gündən.
Çevrilib tarixin səhifəsinə.
O da yaşamağa başlar bu gündən.

Duyğu yağışları yağar üstümə,
Qəlbimə min şəfəq saçılar, ey dost.
Elə ki, evlərin aynası günə,
Eyvanı dənizə açılar, ey dost.

Yarış meydanıdır by dünya, yarış,
Qeyrət zamanıdır, qeyrət, qardaşım.

Körpə binaların əlindən yapış,
Ayağa durmağa öyrət, qardaşım.

Vahid Əziz

Sumqayıt löhvələri

Sumqayıt qanadlı nəğməyə bənzər,
Burda xiyabanlar ucsuz-bucaqsız.
Burda, bu şəhərdə qışda, boranda
Hər vaxt odlu olar ürəyim mənim
Min il də yaşasam odsuz-ocaqsız.

Burda, bu şəhərdə doğmadır hamı,
Bir tanış səsləsən, min dost taparsan.
Bu yerdə bircə gün qonaq da qalsan,
Ayrılсан, ömürlük xatırlayarsan.

Burada Xəzəri də nəğməsi təzə,
Burda küləyin də öz səsi vardır.
Burda baharın da nəfəsi təzə,
Burda hər binada, burda hər daşda
Bütün ölkəmizin nəfəsi vardır.

İbrahim İlyaslı

Ağ günlər eşqiylə yaranan şəhər

(Sumqayıt şəhərinin 60 illik yubileyinə həsr olunur)

*Böyük arzusuydun böyük millətin,
Böyük talelərin şəhəri oldun.
Xəzərin qoynunda Azərbaycanın
Üzünə açılan səhəri oldun.*

*Həyatın özünə verdik imtahan,
Adınla gecəni gündüzə qatdıq.
Alın tərimizlə yoğruldu mayan,
Səni qarış-qarış qurub-yaratdıq.*

*Yaşıl bağlar saldıq, ağ məhəllələr,
Zülmət gecələri çırağban etdik.
Gündüz fəhlən olduq, axşam tələbən,
Halal haqqın ilə murada yetdik.*

*Doğma ağuşunda sevdik, sevildik,
Sevgilər yaşadığımız sülalədən təmiz.
Qubalı, Qazaxlı, Qəbələliydik,
Sumqayıtlı oldu körpələrimiz.*

*Ürəkdən, könüldən bağlandıq sənə,
Döndün qəlbimizdə sevgili yurda.
İgidlik görküdü, «Can Vətən!» - deyib,
Şəhid düşənlərin məzarı burda.*

*Qan-qada da gördük, qələbəlik də,
Şanlı tarixini yazdıq kitaba.
Bağçada şəninə şeirlər deyən
Qızlar nənə oldu, oğlanlar baba.*

*Ağ günlər gözləyir səni qarşıda,
Ağ günlər eşqiylə yaranan şəhər.
Bu dünya durduqca yaşa, sən yaşa,
Ey başdan-ayağa gülüstan şəhər!*

Sabir Sarvan

ALTMİŞINDA GƏLİN KİMİ

*Sumqayıt! Milyon il yaşa,
Ay ömrü mənalı şəhər.
Yaranandan tikib-quran,
Bənnalı-binalı, şəhər.*

*Ocaq səndən, isti səndən,
Uduzdu kim, küsdü səndən.
Hərdən zavod tüstüsündən,
Göyləri «cunalı», şəhər.*

*Qucağına cəm elədin,
Dərd-sərini kəm elədin,
Çox yetimi sən elədin,
Atalı - analı, şəhər.*

*Sirdaşlığa Xəzərin var.
Üstümüzdə nəzərin var.
Bir az kəndə bənzərin var,
Quzulu - danalı, şəhər.*

*Bakının əli yaxanda,
Xızı dağları arxanda,
Günəş dənizdən qalxanda,
Qulağı tanalı, şəhər.*

*Açılırıq gülün kimi,
Dolanırıq dəlin kimi,
Altmışında gəlin kimi,
Əlləri xınalı, şəhər.*

Aygün Yaşar

SUMQAYITIM

*Sumqayıtım, eşitmişəm əzəl gündən
Pənah yeri olmaq vardır taleyində.
Ağ günlərə gedən yollar keçib səndən,
Neçə-neçə ümitsiz əl ətəyində.*

*Bir gün mənim ürəyim də yaralandı,
Vətən dağlı həsrət ilə paralandı,
Bahar donlu gülzarıma qar ələndi,
Bax, o zaman səni gördüm köməyimdə.*

*Şuşa, Laçın, Zəngilandan, Qubadlıdan,
Cəbrayılı neçə qəlbi qubarlıdan,
Az da olsa qəmi aldın, bir nurlu dan,
Nurlu sabah vermək oldu diləyin də.*

*Qarabağlı köçkünlərin nəfəsiylə,
Qarabağın havası da hopdu sənə.
Bəlkə, bunçün könlüm quşu qondu sənə,
Axı sənsən, dayağım da, dirəyim də.*

*Çünki sizdə - şəhərimi qucan sular,
Həkeridən, Bərgüşaddan bir qətrə var.
Sanki ordan qüvvət alır bu dalğalar,
Gərdişini Xəzər pozur fələyin də.*

*Yolsuzlara yollar açan, Sumqayıtım!
Zülmətlərə işıq saçan, Sumqayıtım!
Qarabağa dönsəm haçan, Sumqayıtım,
Sevgin mənle gedəcəkdir ürəyimdə!*

Tarixin bir parçası

Nə ola bir gün gələsən, gəzməyə mehman Corata,

Ürəyin söz yığacaq, qoşmağa dastan Corata.

Corat

 Ölkə - [Azərbaycan](#)

Şəhər - Sumqayıt

Qəsəbə- Corat

[Coratın gerbi](#)

Sumqayıtın Xəzər sahilində yerləşən qəsəbəsidir. Corat qəsəbəsi Bakıdan 35 km şimal-qərbdə, Xəzər dənizin qərb sahilində, düzənlikdə yerləşir. Mənbələrə əsasən Corat kəndi eramızın V-VII əsrlərində meydana gəlmişdir. Hal-hazırda qəsəbənin ərazisi 225,6 ha-dır, amma keçmişdə ərazisi çox böyük olmuşdur. Orta temperatur yanvarda 3,1C, avqustda 24,9C-dir. Havanın ən aşağı temperaturu -13C yanvar ayında müşahidə olunub, ən isti temperaturu isə +40C avqust ayında qeydə alınıb. İllik yağıntının miqdarı 185 mm-dir. Corat qəsəbəsi üçün şimal küləyi – xəzri və cənub küləyi – gilavar xarakterlidir.

Corat qəsəbəsinin əhalisi 8,8 min nəfərdir. Əhalinin ümumi sayının 4,2 min nəfərini (49%) kişilər, 4,5 nəfərini (51%) isə qadınlar təşkil edir. Corat qəsəbəsinin əhalisinin 99,0%-ni azərbaycanlılar, 1,0%-ni isə digər millətlərin nümayəndələri təşkil edir.

Tarixi

XIII-XIV əsrlərin görkəmli dövlət xadimi, tarixçisi Fəzlullah Rəşidəddin "Camiyyəti

Təvarix" əsərində xatırlanan türk-monqol etnonimləri sırasında Corat qəbilə adını da çəkib ki, bu da Azərbaycan ərazisindəki Corat yer adında öz izini saxlayır. Əlavə edək ki, hazırda dünyada yüzdən çox "Corat" deyilən yer, qəsəbə, insan, hərəkət və s. bildirən ad var. Məsələn, Tailandda Corat qəsəbəsi mövcuddur. Qalib Qadir "Corat: qloballaşan dünyanın daş yaddaşı" kitabında bu barədə çox maraqlı məlumatlar toplayıb.

Bakının tarixinə dair sənəd toplularından birində 1813-cü il aprel 30-da qədim şəhərin 37 ətraf kəndindən xəzinəyə daxil olan gəlirlər və əhəlinin sayı haqqında siyahıda 10-cu sırada Coratın adı çəkilir və göstərilir ki, bu kəndin 88 sakini dövlət xəzinəsinə 114 manat 40 qəpik vergi ödəyib. Kəndi seçilmiş kəndxuda idarə edirmiş. Hələ XIX əsrdə gəmi ilə İrana, Rusiyaya mal daşıyan tacirlər arasında Coratdan da zirək adamlar olub. "Əkinçi" qəzeti 1877-ci ildə yazırdı ki, güclü tufan nəticəsində Bakıdan Rusiyaya 950 baş qoyun aparan coratlı tacirin gəmisi Xəzərdə batmışdır.

Coratlılar tarixən balıqçılıq, bağçılıq və bostançılıq, həmçinin heyvandarlıqla məşğul olublar. XIX əsrin 80-ci illərinə dair bir məlumatda göstərilir ki, Coratda 300, Qobuda 200, Maştağa və Sarayın hərəsində 100 baş iki və bir hörgüclü dəvə saxlanırdı. Dəmiryol nəqliyyatı işə düşəndən sonra Abşeronda dəvəçilik bir təsərrüfat sahəsi kimi sıradan çıxıb. Keyfiyyətli dəvə yunundan müxtəlif paltar və döşənəcək hazırlanmasında istifadə olunurdu. Dəvə ətindən əsasən qutab bişirilirdi. İndi də Corat dəvə qutabı adı ilə məşhurdur.

Coratın köhnə bağ yerləri — "Çalour", "Dəhnə", "Hacıdərəsi", "Astanbəy", "Möməli yeri", "Həbib bağı" yaşlı sakinlər tərəfindən xatırlanmaqdadır. Deyilənə görə, "Dadaş bağı" İosif Stalinin inqilabi fəaliyyəti dövründə müvəqqəti daldalandığı yer imiş. Coratlı Hacıbaba Daşdəmirov burada onun təhlükəsizliyini təmin edib. Coratlıların bostan yerləri əsasən indiki Hacı Zeynalabdin qəsəbəsinin ərazisində, dəniz qırağında olub. "Təsdim", "Qurd dərəsi", "Dovşan yatağı", "Sarıqaya" adlanan yerlər indi də el arasında olduğu kimi adlandırılır.

Corat ərazi cəhətdən Abşeronun ən iri kəndlərindən olub və Böyük İpək yolunun üzərində yerləşib. El arasında bu yola Karvan yolu, El yolu da deyilib. Coratda yeddi karvansara fəaliyyət göstərib. Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra Coratda "Oktyabr" kolxozu yaradılıb. 1949-cu ildə Sumqayıt şəhərinin salınması ilə əlaqədar bu kolxoz ləğv edilərək əmlak və ərazisi Saray qəsəbəsinəki Voroşilov adına kolxoza təhvil verilib və Corat Sumqayıtın tərkibinə daxil edilib. Deyilənə görə, Eşmədə Coratın balıqçılıq kolxozu da olub.

Coratda çoxlu qədim abidələr vardı. Cümə, Gülxatun, Hacı Kiçikbəy, Hacı Hümbət məscidləri, pir və ocaqlar, qalalar, XIV əsrə aid hamam, ehsanlıq su quyuları... Təəssüf ki, əksəriyyəti artıq yoxdur. Saray bağlarında, "Qurd dərəsi", "Dovşan yatağı" adlanan yerlərdə, indiki 17-18-ci mikrorayonların ərazilərində qəsəbənin taxıl zəmiləri, üzüm və meyvə bağları olub.

Corat qəbiristanlığındakı sərdabələr, daş kitabələr, sənduqələr, pirlər, qəbirüstü yazılar uzaq keçmişdən soraq verir. Vaxtilə buradakı daş kitabələrdən biri Sankt-Peterburqdakı Ermitaj muzeyinə aparılıb. Başqa bir kitabə isə Bakıya, Qız qalasının yanındakı daş "qardaş"larının yanına aparılaraq əcnəbi türistlərə nümayiş etdirilir.

Corat qəsəbəsinə 49 ədəd ticarət-kommersiya mağazaları və iaşə-xidmət köşkləri fəaliyyət göstərir. Sakinlərin əsas məşğuliyyətini balıqçılıq, maldarlıq, ticarət və fərdi təsərrüfatçılıq təşkil edir. Əhəlinin 10%-dən çoxu Sumqayıt şəhərinin sənaye və digər sahələrində çalışır.

Corat qəsəbəsi ərazisində məktəb, uşaq bağçası, mədəniyyət evi, kitabxana, tibbi hissə fəaliyyət göstərir. Tarixi-memarlıq abidələri kimi Corat qəbiristanlığındakı "sandıq" qəbirləri, XVI əsrə aid Hacı Məcid hamamı, XVII əsrə aid qəsəbənin daxilindəki Hacı Əmrulla hamamı və hamamı su ilə təmin edən quyu, XVII əsrə aid məscid, min illik tarixi olan qədim məscid, Şah Abbas karvansarasının qalıqlarını, kənddəki pirləri göstərmək olar.

Coratın əsl yaşını dəqiq bilən yoxdur. Amma bu kəndin adını öz yol qeydlərində çəkən səyyahlar, tarixçilər, eləcə də çar Rusiyası məmurlarının tərtib etdiyi müxtəlif hesab və məlumat kitablarında Coratın varlı yer olduğuna dair kifayət qədər məlumata rast gəlmək olar.

Corat iki dəfə — 60-cı və 80-ci illərdə sökülmək və ləğv olunmaq təhlükəsi ilə üzləşib. Qədim qəsəbəni şəhərə qatmaq istəyən "novator" məmurlar burada yeni mikrorayon salmaq eşqinə düşüblər. Vətənpərvər ziyalılar hər dəfəsində etiraz səslərini ucaldaraq qətiyyət göstərərək, buna yol verməyiblər. O vaxtlar Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi işləmiş Kamran Hüseynov, şəhər icraiyyə komitəsinin sədri olmuş Kamal Axundov bu qədim dənizkənarı qəsəbənin xəritədən silinməsinin qarşısını ala biliblər. Səksəninci illərdə isə qəsəbə sovetinin sədri İsgəndər Qasimovun müqaviməti sayəsində memarların bağışlanmaz səhvi reallaşmayıb...

O vaxt Yeni Corat tikilərək böyüyürdü. 1984-85-ci illərdə bu məsələ ilə əlaqədar köhnə üslubu saxlamaqla qəsəbənin yenidən qurulması üçün ümumittifaq müsabiqəsi elan edilmiş və estonların "Qızıla məhəbbət" layihəsi bəyənilmişdi. Lakin sonrakı hadisələr səbəbindən layihə həyata keçirilməmişdir.

Coratın tanınmış adamları: Sosialist Əməyi Qəhrəmanları, Azərbaycanın ilk metallurq qadını Zəminə Həsənova və Məşədi Əliyev, pedaqoji sahədə çalışan Hafiz Mahmudov, alimlər Səttar Əliyev, Polad Seyidəmirov, Əlinəzər Əliyev, Nazim Yərəliyev, Şamil Həşimov, Tahir Həşimov, Aşura Həşimova, Dilbər Əliyeva, Rəfi Əliyev, Bəkər Ağayeva, hüquqşünaslar Təcəddin Gülmalı oğlu, Mürvət Vəliyev, hərbi həkim Əlislam Əliyev, təyyarəçi Rafiq Hüseynov və başqaları.

* * *

Sumqayıt salınanadək Corat Bakı camaatının sevimli istirahət yeri olub. Hətta 1918-ci ildə mart qırğını günlərində şəhər sakinlərinin çoxu Corata yığılıbmış. O zamankı el şairi, həm də məşhur meyxanaçı Əsədulla bu barədə şeir də qoşubmuş. Əliağa Vahid, Süleyman Rustəm kimi məşhur şairlər, öz dövründə Abşeronun tanınmış meyxanaçıları Maştağadan Ağtahüseynlə, Balahüseynlə, Saraydan Qılmanla deyişmələri hələ də unudulmayan Əsədullanın həmin şeiri:

***Birisin gördüm Yasamaldan qaçan,
Əl götürüb əhli-əyaldan qaçan,
Qabağdakın keçib daldan qaçan,
Ehtiyacın var köməyə, şəhərli!
Heç yeməzdin axta zoğal-qoğalı,
İndi yeyirsən kəpəyi, şəhərli!..***

***Əsir sərin-sərin yellər baharda,
Əcəb gözəl havası var Coratın.
Min il ömür sürsəm, bu gözəl diyarda,
Heç doymaram, səfası var Coratın.***

**Üç ay yayı bostan olar, bağ olar,
Qovun, qarpız, şamamalı tağ olar,
Xəstə gələn bizim yerdə sağalar,
Hər cür dərdə dəvası var Coratın.**

**Üzümləri tənəklərdə xallanır,
Şirinləşər, günü-gündən ballanar,
Nar ağacdan boynun burar, sallanar,
Alması var, heyvası var Coratın.**

**Ağ qumları mirvaridir, mirvari,
Gəzməlidir dənizinin kənarı,
Göylərində durnaların qatarı,
Sularında sonası var Coratın.**

**Yaz gələndə gələr bahar kəndimə,
Coşqun Samur çayı axar kəndimə,
Bu gözəllik çox yaraşar kəndimə,
Al -yaşıldan libası var Coratın.**

**Çox deyildir Sumqayıtdan aralı,
Xəzərin sahili mehli, havalı,
Burda ömür sürür hamı səfəli,
Gözəl yerdə binası var Coratın.**

**Düşmənlər gəlsə, bu torpağa, basılar,
Cəsədləri dar ağacdan asılar,
Məhvlərinə «ölüm» hökmü yazılar,
«Cürət» adlı mənası var Coratın**

* * *

Sovet dövründə Corat inzibati tabeliyinə görə gah Saray, sonralar Maştağa və Binəqədi rayonlarının tabeliyində olub, illərdən bəridir, Sumqayıt şəhərinə aid şəhər tipli qəsəbə sayılır. Amma sürətlə böyüyən şəhərin tabeliyində iki qəsəbədən biri olmaq hələ Coratın problemlərini həll etməyib. Qəsəbə ərazisindəki iki qədim hamam (köhnə hamamın yaşı 500-600 il, təzənin yaşı 200 il sayılır), iki qədim məscid (Cümə məscidinin 1007 il öncə, Gülxatın məscidinin isə 300-400 il əvvəl tikildiyi güman edilir) hələ də öz tədqiqatçısını gözləyir. Xatırladaq ki, XX əsrin əvvəllərində Coratdakı məscidlərin sayı dörd imiş. Sovet hökumətinin ilk illərində onlardan ikisi uçurdulub. Qəsəbədə söylədilər ki, Sumqayıt Şəhər Mədəniyyət və Turizm İdarəsinin rəisi olmuş Namiq Qaffarovun təşəbbüsü ilə Bakıdan, nazirlikdən gəlib bu memarlıq abidələri ilə maraqlanıblar, şəkillərini çəkiblər. Deməli, bu abidələrin də ölkəmizin tarix-memarlıq abidələrinin siyahısına salınacağı günə çox qalmayıb.

* * *

Bir zamanlar Sumqayıt şəhərinin salındığı ilk illərdə bu şəhərin inkişafında, şöhrətlənməsində Coratın və coratlıların rolu böyük olub. Amma zaman keçdikcə Corat torpaqlarında qol-budaq atıb böyüyən şəhər bu qədim yaşayış məskəni öz kölgəsində sıxışdırıb. Torpaq kasadlığı üzündən təxminən 15 minə yaxın əhalisi olan Corat qəsəbəsi bu gün yalnız infrastrukturun inkişafı, tarixi-etnoqrafik qoruq olaraq yaşaması, milli və yerli adət-ənənələrin, xalq sənətlərinin dirçəldilməsi, mədəniyyətin çiçəklənməsi hesabına inkişaf edə bilər. Təbii ki, bütün bunları gerçəkləşdirmək üçün genişmiqyaslı çoxillik plan tərtib edilməlidir.

Corat qəsəbəsində yaşayan gənclər

Qəsəbədəki gənclərin təhsil vəziyyətini şərtləndirən ölkənin ümumi amilləri ilə yanaşı eyni zamanda qəsəbəyə məxsus spesifik amillər də mövcuddur. Qəsəbədə gənclərin asudə vaxtının səmərəli təşkili sahəsində qəsəbənin mədəniyyət evi və 7 saylı orta məktəbdə açıq tipli idman qurğuları və stasionar idman zalı fəaliyyət göstərir. Mədəniyyət evi rəhbərliyinin məlumatına görə qəsəbədə aşağıdakı klub və kollektivlər fəaliyyət göstərir.

- **“Karvan” xalq çalğı alətləri ansamblı- Üzvlərin 30-35%-ni gənclər təşkil edir.**
- **Sirk kollektivi - 4 nəfər üzvü var. Bunlardan 2 nəfər məktəblidir.**
- **Meyxanaçılar qrupu - Bunların hamısı gənclərdir.**
- **Dram dərnəyi -.**
- **Bədii qiraət dərnəyi - 7 saylı orta məktəbdə qurulub.**
- **Xor dərnəyi - 7 saylı orta məktəbdə qurulub.**

Maraq klubları:

- Veteran klubu - 25 nəfər üzvü var. Burada gənclər yoxdur.
- Stolüstü oyunlar - 30 nəfər üzvü var. Burada gənclər yoxdur.

Qəsəbə gənclərinin idman sahəsində vəziyyəti

Sumqayıt şəhərinin idman məktəblərində aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum olmuşdu ki, 14-29 yaş qrupuna aid gənclərdən 100 nəfərə yaxını idmanla, o cümlədən 62 nəfər peşəkar idmanla məşğuldur. Onlar futbol, boks, otüstü xokkey, cüdo, sambo, sərbəst güləş, taekovando, yunan-roma güləşi ilə məşğuldur. Qəsəbədəki futbol klubunun 6 nəfəri gənclərdir.

Dünyada Corat adlı ünvanlar

- Murmanskda “Corat” adlı gəmi
- Bakının Xətai rayonunda eyniadlı küçə
- Hindistanda “Corat” adlı şəhər
- İsveçrədə “Corat” adlı təpə
- Qostev Doret 1890-1900-cı illərdə İsveçrədə-Meziresdə Corat teatrının yaradıcısı olmuş şəxs
- Corc Sosenco – Vətəndaş müharibəsi illərində öz adını dəyişərək Cocoz Corat adını götürmüşdür. Həmin illərdə evdən qaçdığı üçün valideynləri onu tapmasın deyərək adını dəyişmişdir.
- İsraildə Corat-Əl-ənnab adlı ərazi
- Peney-Le-Corat (şəhər, İsveçrə)
- Corselles-Le-Corat (şəhər, İsveçrə) və s.

Corat Cümə məscidi

Ölkə	 Azərbaycan
Şəhər	Sumqayıt
Yeri	Corat qəsəbəsi, Sülh küçəsi
Memarlığı	Şirvan-Abşeron memarlıq məktəbi
Statusu	Cümə məscidi

Hicri qəməri təqviminə görə 409-cu ildə (XI əsr) inşa edilmişdir. Məscidin kənd sakini Hacı Əli adlı bir şəxs tərəfindən inşa olunması qeyd olunur. Sahəsi 16x5 metrdir. Məscidin divarları sal daşlardan tikilib. İbadət zalı 4 tağdan ibarətdir. Tağlar günbəzdə bir-birinə birləşib. Günbəzin diametri 5 metrdir. Günbəzdə 4 düzbucaqlı pəncərə qoyulub. Məscid sadə konstruksiyaya malikdir. 1937-76-cı illərdə anbar kimi istifadə olunub. Məscidin yerləşdiyi ərazi vaxtilə qəbristanlıq olmuşdur. Miladi tarixi ilə piri tarixi 1037-ci ilə təsadüf edir. Məscidin ikinci hissəsini xeyriyyəçi Xanməmməd Məhərrəmoğlu tikdirib. Ağsaqqalların dediyinə görə 1930-cu illərdə Corat Cümə məscidinin sökmək üçün Maştağa rayon partiyası komitəsindən iki fəhlə göndərir. Fəhlələr məscidə gəlir və məscid sökməkdən çəkinərək çıxıb gedirlər. Məscidin sökülməsi üçün göstəriş verən məmur iş yerində, stol arxasında qəflətən dünyasını dəyişir. Bu əhvalat M.C. Bağirova çatdırılır. O, Corta məscidinin sökülməsinə icazə vermir.

Kərbəlayi Gülxatın məscidi

Bu məscid təkyə məscidi adlanır. Təkyə məscidi imkanlı, varlı bir xanım olan Kərbəlayi Gülxatın tərəfindən inşa edilib. Bu məscid uzun müddət istifadəsiz və baxımsız qalmışdı. Son illərdə qəsəbə sakinlərinin yaxından köməyi sayəsində məscid xeyli abadlaşdırılmışdır.

Hacı Kiçikbəy məscidi

(Qadın məscidi)

Coratdakı məscidlərdən ikisi isə 1937-ci ildə dağıdılmışdır. Həmin məscidlərdən biri böyük otaqdan ibarət olan qadın məscidi olub. Böyük otağın uzunluğu 20 metr imiş. Bu məscidi dağıdan milliyətcə rus olub, o kənddən uzaqlaşmamış qəzaya uğrayaraq həlak olub. Məscid Hacı Kiçikbəyin oğlu Baba kişinin həyatında yerləşirmiş.

Hacı Hümbət məscidi

Hacı Hümbətə məxsus olan bu məscid də 1937-ci ildə dağıdılıb. Məscidi dağıtmağa gələnlərdən biri nərdivana çıxarkən pilləkəndən yıxılmış və qıçı sınmış. Onu maşına

qoyub apararkən ətrafa topla.mış adamlara:

-Bu siz, bu da sizin məscidiniz, mən getdim, -deyərək oradan uzaqlaşıb.

Qəbirstanlıqlar

Tarixən Cortada bir neçə qəbirstanlıq olub, sonuncusu kəndin qutaracağında yerləşir. Rəvayərə görə, qəbirstanlığın yerləşdiyi ərazi keçmişdə kərbəlayi Gülxatın adlı xanıma məxsus olan torpaq sahəsidir.

Qəbirstanlıqdakı sərdabələr, yazılı daş kitabələr, sənduqələr, pirlər. Qəbirüstü yazılar uzaq keçmişdən xəbər verir. Vaxtilə burdakı daş kitabələrdən biri Sankt-Peturburqdakı Ermitaja aparılıb.

Başqa bir daş kitabə isə 1960-cı illərdə Bakıya aparılıb. Qız qalasının yanında olan daş kitabələrdən biri Corat qəbirstanlığından aparılmışdır.

Hamamlar

Coratda tarixi abidə kimi iki hamam var. Biri köhnə hamam, digəri isə Təxzə hamam adlanır.

Köhnə hamam: Dəniz qırağında yerləşir. Bu hamam təxminən 6 əsr bundan öncə inşa edilmişdir. O ərazidə Nəbi bulağı deyilən bir bulaq varmış, hamamı su ilə təmin etmək üçün bu bulaqdan istifadə olunmuşdu. Hamamın kanalizasiya boruları saxsıdandır, o vaxt qızıl pulla alınıb. Hamamın çirkab suları dənizə axıb tökülür. Hamamın döşəməsinin altında isti su xətti var idi. Hamam demək olar ki, yerin altındadır, çöldən təxminən 1.50 sm hündürlükdədi.

Təzə hamam: kəndin içində, məscidin yaxınlığında yerləşir. Bu hamam Hacı Əmrulla bəyin hamamı adlanır. Hamamın tarixi təxminən üç əsrdən çoxdur. Deyilənə görə Təzə hamamın kanalizasiya xətti bir adam boyu hündürlüyündədir, o da dənizə axır.

➤ Karvansaralar

Böyük ipək yolu -- Karvan yolu(yerli camaaat bu yola “el yolu” da deyib) Coratın içərisindən keçdiyinə və Corat ticarət mərkəzi olduğuna görə burada bir çox karvansaralar fəaliyyət göstərüb. Burda yeddi karvansara olduğu deyilir:

- ***Hacı Əmrulla bəy karvansarası***
- ***Hacı Güləhməd karvansarası***
- ***Hacı Hümbət karvansarası***
- ***Kərbəlayi Baladayı karvansarası***
- ***Hacı Zair karvansarası***
- ***Səhibcan karvansarası***
- ***Hacı Kiçikbəy karvansarası***

➤ Bulaqlar, ehsanlıq su quyuları

Şah Abbas Böyük İpək Yolu üstündə çoxlu su quyuları- bulaqlar qazdırıbmış. Qazılan su quyuları daşla hörülərmiş, onların içərisində daş pilləkanlar da olarmış. Bu gün onlardan

biri Superfosfat zavodunun arxasında qalmaqdadır. Kənd camaatı özü də ehsanlıq su quyuları qazarmış. Hər quyunun öz adı var imiş.

Əli bulağı – dəniz qırağında, Nəsimi adına parka düşən yolda

Məşədi Əhməd bulağı – Kərbəlayı Baladayının karvansarasının qabağında

Sarıqaya bulaqları – 6 mkr. yerində, yanyana dörd bulaq imiş. Bu bulaqların suyu şirin olduğu üçün “Şirin bulaqlar” adlandırılıb.

Əhəd bulağı – Nəsimi adına parkın aşağısında, pilləkənlərdən düşən yerdə. Bu bulaq suyunun çoxluğundan qaynayıb. Daşəirmiş.

Daş bulaq – dəniz qırağında(indiki şəhidlər xiyabanının yerində) Hacağabba qayası deyilən bir qaya var imiş. Daş bulaq onun altında olub.

Nəbi bulağı – Köhnə hamamda istifadə olunan kükürlü suyu olan bulaq.

Aslan bulağı – Dəniz kənarında yerləşir.

Məmədağı bulağı, Abbasqulu bulağı, Hacı Seyidəmir bulağı. Xancan bulağı və s. olub.

➤ **Əhalinin məşğuliyyəti**

Corat camaatı balıqçılıq, bağçılıq və bostançılıqla məşğul olub.

Bağçılıq -Keçmişdə coratlıların bağ yerləri Sumqayıt şəhərinin salındığı yerdə imiş. Çalour bağları, Dəfnə bağları, kəndətrafı bağlar, Möməli yeri, Həbib bağı, Hacı dərəsi,Astanbəy və s.

1930-cu ildə hökumət bağları yerli əhalidən alaraq sovxoz təsərrüfatı yaradıb. 1960-cı illərdə sovxoz ləğv edildikdən sonra bağlar yenidən əhaliyə paylanıb. Hər bir ailənin özünün xüsusi bağ sahəsi olub.

Bostançılıq-Keçmişdə H.Z. Tağıyev qəsəbəsinin ərazisi coratlıların bostan yerləri olub. Corat qovunu (yemişi) çox məşhur olub. Qovunların müxtəlif adları var imiş: ağ torlu(zolaqlı), qara torlu, gy torlu. Adətən bostanda qovun-qarpız dəmyə becərilirdi. (Dəmyə-susuz deməkdir).

Balıqçılıq –Xəzərin sahilində yerləşən bütün Bakı kəndləri kimi coratlıların da sevimli peşəibalıqçılıq olmuşdur. Dəniz burda yaşayan insanların varı, dövləti, ruzi, bərəkət mənbəyi hesab olunurdu.Corat balıqçıların məskəni sayılır. Sovet hökumətinin dənizdə balıq ovunda qadağa qoyduğu illərdə belə, kənd camaatı bu peşədən əl çəkməmiş, qeyri-leqal yolla balıqçılığı davam etdirmişdir.

Coratın mətbəxi

- **Corat qutabı** - Dəvə ətindən əsasən qutab bişirilirdi. İndi də Corat mətbəxində dadlı dəvə qutabının öz yeri var.
- **Corat bozbaşı** –
- **Balıq mütəncəmi**
- **Balığın təndirdə bişirilməsi**
- **Təndir çörəyi**

Folkloru

- **Oxşamalar: Xanımbacı Cəfərquluqızının dilindən eşidilənlər:**

Hanı bu uşağın babası?

Babası ellər atası.

Hanı bu uşağın nənəsi?

Nənnəsi cənnət pərisi.

Hanı bu uşağın atası?

Atası aşın qarası.

Hanı bu uşağın anası?

Anası sular sonası.

Hanı bu uşağın əmisi?

Əmisi dərya gəmisini,

Hanı bu uşağın dayısı?

Dayısı meşə ayısı

Hanı bu uşağın xalası?

Xalası qazan qarası.

Hanı bu uşağın bibisi?

Digər bir nənə bayatı ilə ortaya gəlir:

Gülmə gülünc olana,

Çörəyi linc olana,

Eləsinə gülginən,

Qulağı dinc olana.

➤ ***Deyimlər, zərb məsəllər-***

- Atını atdan endirər, atsız ata mindirər.
- Aləm aləmnən, keçəl də xalamnan.
- Ağanı tutdular, mən qaçdım.
- Əyil mənimüçün, sınıım səniniçün.
- Apar məni Mərəndə, gətirginən gələndə.
- Ağzıma bir qax atdılar. İslanmamış çıxartdılar.
- Başını yar, ətəyinə qoz tök.
- Bir ac doymaz, bir də yalavac.
- Bablı babınan. Atlas qabından
- Barmağından darı sızmaz.
- Bildir yeyib bir incir, bu il gödəni incir.
- Bir “oturmuram” deyənnən qorx, bir də “yemirəm”.
- Bitib hər yarağı, qalıb saqqal darağı.
- Evində yox urvalıq, könlünnən keçir darğalıq.
- Ələyi ələlib, xəlbiri göydə fırlanır.
- Əlim xəmir, qarnım ac.
- Gözəlağa çox gözəldi, vurdu buynuz da çıxartdı.
- Gedənə qardaş, gələnə ardaş.
- Getdim dərdsiz yanına, o məndən narın ağladı.
- Gənişliyi don gen olar.
- Haynan gələn vaynan gedər.
- Kəndxudanı gör, kəndi çap.
- Kor atın minib köndələn çapır.
- Külliyydən təpə olmaz, gədədan bəy.
- Qarnımçın deyiləm, qədrimçünəm.
- Qudurasan qurbağa, başlıyasan aam tutmağa.
- Lal gəlin, kar gəlin.
- Malın yiyəsi, oğlu da yox, atası gərək.
- Mərdimazarı axtarmağnan deyil, rast gəlməynəndi.
- Meydana girmə, girdin, oyna, çıx.

- Nənənm mənə kor deyib, gəlib-gedəni vur, deyib.
- Ölüsü ölən ovundu, yasa gələn ovunmadı.
- Sağlığında kor Fatı, öləndə badam gözlüm.
- Su gələn arxa bir də gələr.
- Soruşan yoxdu ki, Abdul Əhəd eşşəyin harda qaldı.
- Sən adam kimi öl, mən də səni yuyucu kimi yuyum.
- Saraya gedib, Novxanı xəbəri gətirib.
- Yeriyəndə yol verməz, danışanda dil.

➤ **Alqışlar –**

- Bir əllə qoyub, min əllə götürəsən
- Əlində, ovcunda qalsın.
- Allah imanını kamil etsin.
- Allah bir tikəni ovsanata salsın.
- Allah ruzini başından töksün.
- Allah-taala səni heç kimə möhtac eləməsin.
- Allah verən əlləri kəsməsin.
- Başına dönüm, qadalarını alım.
- Bədnəzərdən uzaq olasan.
- Dünya durduqca durasan.
- Evinə sağlığa gələk.
- Əlində, ayağında dağıdasan.
- Gözünün işığı ilə qarıyasın.
- Gedən yerindən yarıyasın.
- Xətadan, bələdan uzaq olasan.
- Qədəmlərin sayalı olsun.
- Qapına xeyir işlərə gələk.
- Ölənlərin behiştlik.
- Sucan ömrün olsun.
- Təndir – ocağın isti olsun.
- Üzün nurlu olsun.
- Üzün gülər olsun.
- Yansın çırağın, gəlsin işığın.

➤ **Qarğışlar-**

- Arxan yerə dəysin.
- Qapılar açıb girməyəsen.
- Qarabağından heç duru su axmasın.
- Lova düşəsən.
- Aldığını yemiyəsən.
- əzrayıl məni görsün, səni aparsın.
- Gumbuldiyından da o tərəfə get. (gumbuldayan- dəniz nəzərdə tuutlur)

- Hökmün yerdə qalsın.
- Itirim, oturum səni elə.
- İt aparın olsun.
- Qapılar açıb girməyəsen.
- Qara boğma!
- Ona –buna yuncu olasan.
- Ölənlərimin yanına yaraşasan.
- Öləndə dilin lailahəyə gəlməsin.
- Urva divar olasan.
- Özünü gör görsün.
- Yaman dərdə düşəsən.
- Səni görüm imansız öləsən.

➤ **Nağıllar** – 2004-cü ildə nəşr olunmuş “Azərbaycan xalq nağılları” kitabında Corat sakinlərindən bir neçə nəfərin müxtəlif illərdə söylədikləri nağıllar bu kitabda nəşr olunmuşdur. Kitabdakı nağıllar və nağıl müəlliflərini oxuculara təqdim edirik:

- **Dadaş Qulu o. “Əhməd” nağılı (1938)**
- **Abas Qulu “Qəhrəman” nağılı (1934)**
- **Fatma Nəsir qızı “Ləlin nağılı” (1939) (80 yaşında)**
- **Fatma Nəsir qızı “Xacə Fəttah” (1934)**
- **Axund Əli “Məstan” (1939)**

Göstərilən illər nağılların müəlliflər tərəfindən söyləndiyi tarixdir.

➤ **Corat məhəlli sözləri**

- **Ağabba –Ağababa**
- **Atabba –Atababa**
- **Ağırtəbiət-xasiyyət ağır**
- **Aynası açıq – kefi kök**
- **Arsız-əhlikef**
- **Ağızdan pərtov-kobud danışan**
- **Bədnியabat –pisiyyətli adam**
- **Bəndəm – saplaq**
- **Cuvayır –Cəvahir**
- **Cılğa –kiçik cığır və ya qığılcım**
- **Cığır-vıgır-səs-küy**
- **Çekiş –çəkic**
- **Çərşo – çarşab**
- **Dədə -dəəd**
- **Duvar – divar**
- **Dələgey –evdarlığı olmayan qadın**
- **Gənəşmək –məsləhətləşmək**
- **Xərmən –xırman**
- **Xərəngə -nizamsız, səliqə-səhmansız**
- **Imansız –vicdansız**

- *Itoynadan –zarafatçıl*
- *Isqan –stəkan*
- *İncir - əncir*
- *İbişgə -kibrit*
- *İrza –Rza*
- *Kəmsər –gic, ağılsız*
- *Qəddan –qəndqabı*
- *Qəfədan –çaynik*
- *Qəyçi –qayçı*
- *Qərəyin-yazıq*
- *Lağ-lağ –çoxdanışan*
- *Limçə -nimçə*
- *Lapdan-şapdan – qəfildən*
- *Lələön –ac*
- *Mitbağ –mətbəx*
- *Nalça –döşəkçə*
- *Nööt –neft*
- *Pıxça –boxça*
- *Sinəvar –samavor*
- *Sooğ –soyuq*
- *Silösin –acgöz*
- *Şuluğ –dəcəl*
- *Tuva –tava*
- *Tooğ –toyuq*
- *Yalağ –yaltaq*
- *Zırrama – dəli*
- *Zəərdil –acıdil*

Coratın məşhur adamları:

İlk metalurq qadın - Həsənova Zəminə Həsən qızı – 1918-ci ildə Coratda anadan olub.

İstedadlı aktyor – Salayev Həsənağa – ata-baba yurdu Coatda küçələrin birinə onun adı verilmişdir.

Milli opera sənətində qocaman xanəndə - Kamil hüseyinov – 1928-ci ildə coratda anadan olub.

Sumqayıt və Sumqayıtın qədim guşəsi olan Coratı kitabxanada təbliğ edib, gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün bir sıra tədbirlər keçirtmək olar.

Tədbir formaları:

- ❖ **İcmal -“Taniyaq, tanıdaq”**- Şəhərimizin tarixi yerlərini taniyaq, tanıdaq” adlı onlayn icmallar keçirilə bilər. Bu zaman ilk növbədə kitablar, dövrü mətbuatda dərc edilmiş materiallar seçilir, Sumqayıt haqqında qısa məlumat verməklə (məlumat slayd kimi də təqdim edilə bilər) kitabın və ya məqalənin təsviri, məzmunu haqda qısa annotasiya və bu materialları əldə etmək yolları (sənədlərin mühafizə edildiyi kitabxananın ünvanı, əgər varsa elektron resursun linki) təqdim edilir. Onlayn icmalları hazırlayarkən Milli Kitabxananın, S. Vurğun adına Mərkəzi Kitabxananın və digər elektron resurslarından istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=62541&pno=1>

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000546910>

http://anl.az/down/meqale/xalqqazeti/xalqqazeti_iyul2009/85350.htm

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000583252>

<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000509838>

<http://medeniyyet.az/page/news/12815/-Sumqayitin-memarliq-abideleri.html?lang=ru>

Bu vasitə ilə kitabxanaçı kitablardan, qəzet və jurnallardan Sumqayıta həsr olunan çox maraqlı məqamları oxucuların diqqətinə çatdırmaqla, onları həmin mənbələri əldə etməyə və oxumağa həvəsləndirə bilər. Beləliklə, onlayn icmallar vasitəsilə şəbəkə istifadəçiləri həm Sumqayıtın tarixi ilə yaxından tanış olur, həm də asudə vaxtlarını səmərəli keçirmək üçün kitabxanalara üz tuturlar.

- ❖ **Ekskursiyalar, Virtual turlar** –Sumqayıtın tarixi məkanlarına təşkil oluna bilər. O cümlədən qədim məkan olan Coratı. Uşaq kitabxanalarında təşkil etmək olar. Uşaqlara qədim tarixi olan Corat haqqında geniş məlumat vermək və onların gözləri ilə gördüklərini yaddaşlarına köçürtməyə yardımçı ola bilərik.
- ❖ **Səyyar sərgi**- Sumqayıt haqqında, onun tarixi, iqtisadiyyatından bəhs edən kitablar, dövrü mətbuat və Sumqayıt yazarlarının kitablarından ibarət sərgi təşkil etmək olar. Bu sərgilərlə SDU, Tibb kollecində, musiqi məktəblərində və s. təşkil etmək olar.

- ❖ **Bir kitabın xülasəsi:** Xanım Əlabbas qızı "Corat Tarixin bir parçası" kitabı. Bu kitab Corat haqqında kifayət qədər geniş bilgi əldə etmək üçündü. Və bu kitab haqqında geniş xülasə oxucu üçün Corat haqqında bilgi əldə etməsinə nail olunur.
- ❖ **Kitab müzakirəsi:** Xanım Əlabbas qızı "Corat Tarixin bir parçası" kitabı.
Digər bir kitab Qarabağ hadisələrinin başlanğıcını Sumqayıtdan götürüb, məkirli erməni siyasəti yeridən ermənilərin mürdər əməllərini ifşa edən Eyrüz Məmmədovun "28-29-na keçən gecə" kitabının müzakirəsini təşkil etmək olar. Bu müzakirədə yaxşı olar ki, kitabın müəllifi də dəvət edilsin.
- ❖ **İnformasiya saati:** Corat haqqında videoçarxi təqdim etmək olar.
<https://youtu.be/iBRAYFGV780>- Corat haqqında videoçarx. Bu videoçarx vastəsilə oxucularda Corat haqqında müəyyən təsəvvür yaratmaq olar.
"Sumqayıt şəhidləri" adı altında **da informasiya saati keçirmək olar. Belə ki, hər ay etmək olar bu ad altında hər bir Sumqayıt şəhidi haqqında məlumat vermək olar.**
- ❖ **Oxucu konfransı:** Tədbir keçirilərkən mövzular qoyulmalı, plan tutulmalıdır. Əvvəlcədən çıxışçılar təyin olunmalı. Və onların çıxış edəcəkləri mövzular seçilməlidir. Aşağıda sizlərə təqdim etdiyimiz mövzular oxucu konfransında qoyula bilər: Bu konfransı qədim məkan kimi Coratın təbliğinə də həsr etmək olar.
 - **Coratın bu günü**
 - **Coratın dünəni**
 - **Coratın adət-ənənələri**
 - **Coratın tarixi abidələri**
 - **Coratda xalq təbabəti**
 - **Coratın folkloru**

Və yaxud digər mövzular da qoyula bilər:

 - **Sumqayıtın tarixi**
 - **İqtisadiyyatı**
 - **Sumqayıtın ictimai-siyasi həyatı**
 - **Sumqayıtda ekoloji və təbiəti mühafizə**
 - **Sumqayıtın xarici iqtisadi əlaqələri**
 - **Sumqayıtın mədəni həyatı**
- ❖ **Bədii qiraət müsabiqəsi:** Sumqayıta həsr olunmuş şeirlərdən ibarət müsabiqə. Həmin müsabiqədə şeirlərin müəlliflərini də münəsf kimi dəvət etmək olar. Məsələn, Sumqayıt yazarlarından İbrahim İlyaslı və Əşrəf Veysəlli, Qüdrət Muğanlı kimi Sumqayıt yazarlarını qeyd edək. Onu da qeyd edim ki, Sumqayıt yazarları arasında Sumqayıtın 60 illiyi ərəfəsində şəhərimizi vəsv edəcək şeirlərin yazılması müsabiqəsi keçirilmişdir. Və həmin müsabiqədə şəhərimizə həsr olunmuş şeirlər arasında İbrahim İlyaslının şeiri 1-ci yerə layiq görülmüşdür. Məhz bu şeirin müəllifi özü qiymət versin ki, onun şeiri daha çox hansı oxucu tərəfindən daha yaxşı səsləndi. Yəni münəsfələrdə bu şairlərin sözü yekun söz olsun. Müsabiqədə Sumqayıtın qədim məkanı olan Corata da həsr olunmuş şeirlər səslənə bilər.
- ❖ **İnşa müsabiqəsi:** Bu müsabiqədə bir neçə məktəbin şagirdlərini cəlb etmək olar. Müsabiqənin şərtinə əsasən kim daha maraqlı şəhərimiz haqqında fikirlərini

bildirə bilər. Müsabiqəyə 1 ay öncədən hazırlıq görülməlidir. Müsabiqə qaliblərini təyin etmək üçün yekun tədbir keçirib, şəhər ziyalılarını dəvət etmək lazımdır.

- ❖ **Aksiya- “Şəhərimizin tarixini bilək”** bu ad altında təbliğat gedə bilər. Xüsusi praşuralar hazırlamaq. Bu praşuralarda həm Sumqayıtın 70 illiyini qyd etmək. Eyni zamanda 70 yaşlı şəhərin qədim tarixi məkanı olan Corat haqqında məlumat, qədim məkanın görməli yerlərindən şəkillər praşuralarda, bukletdə əks oluna bilər.
- ❖ **Tematik günlər:** bu tədbir formasında bir günü “Şəhərimiz” başlığı altında təşkil etmək olar. Həmin gün oxucuların şəhərimiz haqqında bildiklərini və bilmədiklərini onlara təbliğ etmək.
- ❖ **Dəyirmi masa – “70 yaşlı şəhər”** və yaxud “Şəhərimizin tarixi” mövzusunda keçirmək olar. Dəyirmi masaya Şəhərin regional mədəniyyət idarəsindən, müxtəlif təşkilatlardan nümayəndələri, əmək veteranları, şəhər ziyalılarını dəvət etmək lazımdır. Oxucuları şəhərin tarixi ilə daha yaxından tanış etmək üçün keçiriləcək tədbirin mövzusu, dəvət olunacaq qonaqlar, onların çıxışları qabaqcadan dəqiqləşdirilməli, hazırlıq işləri planlı şəkildə həyata keçirilməlidir. Dəyirmi masa keçirilərkən “Sumqayıt – 70” adlı sərginin nümayişi, S. Vurğun adına Mərkəzi Kitabxananın veb saytının (sumlib.az) elektron məlumat bazasının təqdimatı da tədbir iştirakçıları üçün maraqlı olardı. Tədbirə daha çox oxucu cəlb etmək üçün dəyirmi masanın keçirilməsi haqda anons kitabxananın saytında elan edilir, sosial şəbəkələrdə paylaşılır.
- ❖ **Mühazirə – “Nə üçün Sumqayıt”** – adı altında keçirmək olar. Sumqayıt hadisələrinin araşdırıcılarını, politoloqları dəvət etmək olar. Sumqayıt hadisələrini əks etdirən viderolik də təqdim etmək olar. Məqsəd Sumqayıt hadisələrinin gerçəkliyini indiki gənclərə, uşaqlara təbliğ etməkdir.

- **“Oxudun, danış” müsabiqə** - Nağıl və əfsanələr üzrə müsabiqə keçirmək olar.

Nağıl və ya əfsanə saati kiçik yaşlı oxucular üçün hazırlana bilər. Nağılların və ya əfsanələrin müəyyən parçalarını səhnələşdirmək, oxuların ucadan oxuması, kitabxanaçılar tərəfindən hazırlanmış suallar əsasında sual-cavab keçirmək olar.

- **Videoçarx-** Sumqayıtın tarixi yerlərini - [Hacı Məcid hamamı](#), [Hacı Əmrulla hamamı](#), [Sülh göyərçini abidəsi](#), [Sumqayıtçay kanyonu](#), [Sumqayıtın Tarixi Muzeyi](#), [Sumqayıt Dövlət Dram Teatrı](#) və digər tarixi abidələrin fotoları əsasında **videoçarxların hazırlanması** da yubiley ilində olduqca faydalıdır.

Daycest - “Sumqayıtın memarlıq abidələri”, “Sumqayıt şəhərinin tarixi”, “Sumqayıt: tarixdən səhifələr” “Sumqayıtın görməli yerləri” adlı daycestin hazırlanması oxucular üçün olduqca önəmlidir. Bu məqsədlə kitabxanaçı-biblioqraflar müəyyən dövr ərzində Sumqayıtın tarixinə dair dövri nəşrlərdə dərc edilmiş məqalələri seçərək qısa xülasələrini verməklə daycest hazırlaya bilərlər. Hazırlanmış daycestin elektron versiyasını (linkini) kitabxananın saytı və sosial şəbəkələr vasitəsilə paylaşmaq tövsiyə olunur.

- **Slayd:** Şəhərimizin tarixi haqqında qısa məlumat, şəhərin qədim məskəni Corat və şəhərimizin bu gününü özündə əks etdirən slayd hazırlayıb oxuculara təqdim etmək olar.
- **Flaşmob:** Sumqayıtın 70 illiyi ərəfəsində flaşmob təşkil etmək maraqlı olar. Belə

ki, kitabxanaçıları cəlb etmək olar. Kitabxanaçıların köməyi ilə **“Sumqayıt -70”**

sözünü yazmaq olar.

Sumqayıt da illərdən bəri davam edən Qarabağ müharibəsində 400-dən çox şəhid verdi. Kitabxanada Milli qəhrəmanlarımızdan bəhs edən guşə olmalıdır. Kitabxanaya gələn hər bir oxucuya Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda böyük igidlik göstərərək şəhid olmuş Azərbaycan Milli qəhrəmanları haqqında xülasə vermək, vətənpərvərlik ruhunda diskussiya, disput keçirmək olar. Uşaq kitabxanaları “Şəhidlər xiyabanı” na ekskursiyalar təşkil etməli, torpaqlarımızın azadlığı və suverenliyi uğrunda şəhid olan oğul və qızlarımız haqqında məlumat verməlidirlər. Kitabxanalarda oxucularla daima sorğu aparılmalıdır. Milli qəhrəmanlarımızı tanıyırlarmı?, Onların keçdiyi döyüş yolundan xəbərləri varmı? və s. suallar verməklə onları məlumatlandırmaq olar. 2016-cı ildə aprelin 1-dən 2-nə keçən gecə 4 günlük müharibə nəticəsində Sumqayıt da 6 şəhid verdi. Bu şəhidlər haqqında tez tez xatırlanmalı, Şəhid ailələri ilə görüş keçirilməlidir. Görüşlərdə peşəkar hərbiçilərdən istifadə olunmalıdır.

Ədəbi bədii gecə: “Fəxrım, vüqarım. Sumqayıt”, “Dünyanın özü boyda şəhərim”, Ay nəğməli şəhərim”. “Dünənım, bu günüm, sabahım”, “Keçmişdən bu günə” adlı tədbir təşkil etmək olar.

- ❖ **Müxtəlif adlarda ədəbi-bədii gecə təşkil etmək olar.** Sumqayıtın qədim məkanı olan Corata haqqında “Keçmişdən bu günə” adlı ədəbi-bədii gecənin ssenarisini təqdim edirik.

Ssenari

İlk səhnədə

Səhnə arxasından şeir səslənir.

Coratım

Bu gözəl torpağına olmuşam heyran, Coratım,

Mənə canımdan əziz, bağı-gülüstan, Coratım.

Şansı, kişmişi, həmçinin Cərcə yemişi,

Səs salıb aləmə, öz bağında bağban, Coratım.

Hələ də sirli qalıb, bizlərə çox abidələr,

Tarixin bəlli deyil xalqa, qocaman, Coratım.

Yetiribdir Ağagül bəy kimi çox şəxsiyyət,

Əsədullah kimi şairi-nalan, Coratım.

Vətənin naminə onlarca şəhid verdi bu kənd,

Mərd oğullar ilə fəxr eyləyir hər an, Coratım.

Mahir, illər ötəcək yad edəcəklər səni də,

Deyəcəklər yetirib sadə qəzəlxan, Coratım.

Aparıcılar səhnəyə daxil olur:

I Ap: Ulu babalarımız yurd salarkən yaşayış üçün ən incə məqamlara diqqət yetirmişlər. Dənizlə üz-üzə olan bu gözəl kəndin küçələri əsl labirintdir. Babalar iki cəhəti nəzərə almışlar. Birincisi, həmişə sahil küçələrinin çövlan etdiyi yeri ekoloji baxımdan yaşayış üçün rahat bir yerə çevirmişlər.

II Ap: Yəni dəli küləklər bu dalanlara, dolanbac küçələrə ziyan vurmur. Həm də içərişəhərimin küçələi kimiyad bir adambu labrintdə çaşıb qala bilərdi.

I Ap: Hər məhəlləsində bir məscidi, hamamı, kənd içi meydanı olan kənd. Abşeronun şimal sahillərində yerləşən, igidlər məskəni, mərd insanlar yurdu, yaşı min illəri adlayıb gələn, əsl möcüzə olan bu kənd- Coratdır.

II ap: Sadaladığımız bu təsvirlər möcüzəvi Corata aiddir.

Ekranda Corat haqqında videoçarx təqdim olunur. <https://youtu.be/iBRAYFGV780->

Videoçarxdan sonra şeir səslənir.

I Ap: Əsir sərin-sərin yellər baharda,

Əcəb gözəl havası var Coratın.

Min il ömür sürsəm, bu gözəl diyarda,

Heç doymaram, səfası var Coratın.

Üç ay yayı bostan olar, bağ olar,

Qovun, qarpız, şamamalı tağ olar,

Xəstə gələn bizim yerdə sağalar,

Hər cür dərdə dəvası var Coratın.

Üzümləri tənəklərdə xallanır,

Şirinləşər, günü-gündən ballanar,

Nar ağacdən boynun burar, sallanar,

Alması var, heyvası var Coratın.

Ağ qumları mirvaridir, mirvari,

Gəzməlidir dənizinin kənarı,

Göylərində durnaların qatarı,

Sularında sonası var Coratın.

II Ap: Yaz gələndə gələr bahar kəndimə,

Coşqun Samur çayı axar kəndimə,

Bu gözəllik çox yaraşar kəndimə,

Al -yaşıldan libası var Coratın.

Çox deyildir Sumqayıtdan aralı,

Xəzərin sahili mehli, havalı,

Burda ömür sürür hamı səfəli,

Gözəl yerdə binası var Coratın.

Düşmənin gəlsə, bu torpağa, basılar,

Cəsədləri dar ağacdən asılar,

Məhvlərinə «ölüm» hökmü yazılar,

«Cürət» adlı mənası var Coratın.

Ap: Gəlin elə bu məqamda Coratın canlı tarixi, Corat haqqında xatirələrini bizlə bölüşən Corat sakininə ----- söz verilir.

Səhnədə ağbirçək nənələr görünür. Nənənin biri səhnədə gəzə-gəzə oxşama söyləyir. Nənələr coratın qədim geyimləri ilə səhnəyə daxil olur

I nənə:

Hanı bu uşağın babası?

Babası ellər atası.

Hanı bu uşağın nənəsi?

Nənnəsi cənnət pərisi.

Hanı bu uşağın atası?

Atası aşın qarası.

Hanı bu uşağın anası?

Anası sular sonası.

Hanı bu uşaön əmisi?

Əmisi dərya gəmisı,

II Nənə:

Hanı bu uşağın dayısı?

Dayısı meşə ayısı

Hanı bu uşağın xalası?

Xalası qazan qarası.

Hanı bu uşağın bibisi?

Digər bir nənə bayatı ilə ortaya gəlir:

Gülmə gülünc olana,

Çörəyi linc olana,

Eləsinə gülginən,

Qulağı dinc olana.

Sənəyə meyxanaçılar daxil olur. Corat haqqında meyxana səslənir.

I Ap: Coratlılar muğama, muğamata nə qədər vurğundurlarsa, aşiq, saz, söz sənətinə də bir o qədər həvəskardırlar. Şirvan aşiq məktəbinin tanınmış –Aşiq Qurban, Şakir, Hacı, Pənah və başqaları 1950-1960-cı illərdə Corat toylarına dəvət alırdılar.

II Ap: Beləliklə aşıqlarımızı səhnəyə dəvət edək.

----- aşıq səhnədə oxuyur.

IAp: Coratın iqliminin mülayim, isti olduğundadır ki, buranın insanları da özünbəməxsusluğu ilə digər yerlərin adamlarından seçilir. Coratlılar igid, qonaqsevər, qonşuluqda mehriban, dostluqda sədaqətli, xeyirxahdırlar.

II Ap: Zarafatı çox sevirlər, bəməzədirlər, hazır cavabdırlar, şeirə, sənətə, musiqiyə çox meyillidirlər. Sözü üzə deməyi bacarır, arxada danışmağı xoşlamırlar. Ş hər sözü yerində deməyə üstünlük verirlər. Coratlıların bir məsəli var: "Sözü ki, məqamında demədin, onun nə ləzzəti?"

Ap: Elə isə səhnəyə sözü məqamında deyən, zarafatı sevən coratlıni dəvət edirik.

----- söz verilir.

Musiqi səslənir. Xalq mahnısı oxunur.

Səhnədə Corat adət-ənənələrini əks etdirən səhnə hazırlanır. Coratın milli geyimləri ilə aktyorlar gəlir.

Toy adət ənəsini əks etdirən səhnə nümayiş olunur.

Son olaraq səhnəyə musiqiçilər, milli geyimdə olanlar, meyxanaçılar gəlir.

I Ap: Sağında paytaxtımız, solunda gənc şəhərimiz olan Sumqayıt.

II Ap: Çox deyildir Sumqayıtdan aralı,

Xəzərin sahili, abu-havalı,

İnsanları qonaqpərvər, vəfalı,

əslərdən sədəsı var Coratın

Ap: Arzu edək ki, yaşı min illəri adlayıb gələn möcüzəvi Coratımızın qapıları həmişə xeyrə açılsın.

Son.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. <https://az.wikipedia.org/wiki/Sumqayıt>
2. Sənurə Lazımova. "Sumqayıt inkişaf və tərəqqi dövrü". Sumqayıt Tarix muzeyi
3. Xanım Əliabbas qızı "Corat. Tarixin bir parçası". Sumqayıt

